

Małytytość poortową uiszczono ryozałtem.

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL.
STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05.
КОНТО ЧЕКОВЕ: П.К.О. № 27110.
— РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУ-
СЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МА-
ШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНИШЕ РУ-
КОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР І ВИДАВЕЦЬ
Проф. Д-р ІВАН ОГІЄНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,
НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ
1'60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЕЮ 2 ДОЛЯРИ
(АБО: 35 КОР. ЧЕСЬК., 180 ЛЕЙ РУМ.,
30 ФРАНКІВ ФРАНЦ., 5 МАРОК НІ-
МЕЦЬКИХ) РІЧНО. — ЦІНА ПРИМІР-
НИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 75 ГР.

РІК I.

ЛИСТОПАД 1933 РОКУ

ЧИСЛО 11.

Мова немовляти.

Здається — нісенітниця. Бо чи ж в са-
мому понятті «немовляти» не міститься
заперечення мови? Одначе — чи часом
саме оте поняття й слово «немовля» не
є нісенітниця?

Новородок вітає світ криком, а до нього
спонувають його в першу чергу непри-
ємні відчуття, викликані зміною темпе-
ратури й болями при народинах. Криком
новородок дає вислів також відчуттю го-
лоду. Одначе, яка б не була причина
цього першого крику, він дуже важливий
для новородка в наслідках, бо дає йому
можливість зачерпнути в легені повітря
й розпочати віддикування, оту чинність,
що нею починається та й кінчається
самостійне життя вищих організмів, а по-
тім дозволяє йому набути ще й перші
позитивні психічні надбання, перші «відо-
мості». Крик новородка викликає відрух
оточення. Крикуна сповивають та году-
ють. Побудки, що заставили його кри-
чати, минають, і цей досвід щораз то
міцніє, бо також кожний крик, а навіть
скривлення, в'яжеться завсіди з заспо-
коєнням бажань і усуненням недостач.
Через те, хоча в початках немає в кри-
кові новородка суб'єктивної інтенції, тіль-
ки його крик є чимсь інстинктовим, від-
руховим, то скоро він переходить в ін-
тенціональний і вже у 2-місячного «не-
мовляти» стрічаємо надужиття крику, як-
що тільки оточення надто йому потурає.

Так оце ми завважили, що крик є ви-
соко доцільний, бо помагає організові

в боротьбі за самоіснування, дозволяє
набувати перші позитивні психічні на-
дбання, і через те дуже рано набирає
характеру інтенціональності. Все те пе-
реходить у пізніших ступенях розвою орга-
нізму на слова, що з них складається
явище, називане «мовою».

Але крик — це тільки один із способів
«немовляти» виявляти свій внутрішній
стан. Другим таким способом є усміх.
Уже в перших днях життя здорова й за-
спокоена дитина всміхається через сон.
Наші мами вияснюють собі цю усмішку
розмовою дитяти з анголами, що відві-
дують свого недавнього товариша. Як
не було б там з відвідинами анголів, те
одначе є факт, що усмішка дитяти —
то вираз якихсь внутрішніх його станів,
тільки вже не від'ємної якості, як крик,
але навпаки, — якогось вдоволення.
Що так воно є дійсно, вказує те, що та-
кою ж усмішкою вітає згодом дитя знане
йому лице матері й пістунки, що з ними
лучиться у нього постійно усунення не-
достач і болів та заспокоєння бажань,
тепло, насичення й усяке інше додатне
самовідчуття.

Час сну дитяти щораз то меншає, зате
росте час чування. В початках виповняє
його дитя безладними рухами всіх частин
тіла, і тільки від часу до часу товари-
шить їм оклик, — щось посередне поміж
криком і артикулованим звуком. Оці рухи
тіла виконує дитя й тоді, коли вдоволене,
і тоді, коли терпить. Але оклики кидає

тільки тоді, коли вдоволене своїм станом. У хвилинах терпіння цим рухам товаришить крик. І тому в окликах можна відчути виразно радість, отже те саме, що лежить у підложжя усмішки, захоплення, силу й розмах. Згодом скількість цих окликів щораз то росте, і в 3-ому місяці життя дитини ми бачимо, що вони трохи тихнуть, лагідніють. Починається нова фаза т. зв. базікання, що в ній тільки добачувано досі перший ступінь розвою мови. Тоді то з кожним днем дитячі звуки уподібнюються щораз більше й більше до звуків оточення, а головню до звуків людей, що стараються допомогти дитині в її праці взорами мови. Через наслідування звуки «немовляти» стають ритмічні, а по якомусь часі навіть римуються, й тоді дитя само зачинає творити також склади, що, в суміш з поодинокими звуками, більше чи менше артикулованими, будуть довго-довго одиними «словами», а властиво — «реченнями», що ними воно вже вмисне й цілком свідомо виявляє свої позитивні й негативні душевні стани. Крик і сміх замінюються тоді вже тільки в додатки, що їх первісна вартість еквівалентів (рівноважностей) мови щораз то меншає.

Так оце ми бачимо, що джерелом мови новородка є внутрішні психічні стани двоїкої якості: негативні й позитивні. Перші сигналізує дитя криком, другі усмішкою, що в початках не мають, правда, характеру інтенціональності, одначе дуже скоро стають способом дитини керувати до себе увагу оточення. Крик не тратить ніколи цього характеру, зате усміх, розвиваючись у базікання, не мусить мати постійно за ціль нав'язати контакт із оточенням, тільки являється способом виладувати ту енергію, що нагромадилась внутрі психофізичного організму дитини при позитивних відчуваннях. Рівночасно базікання сповнює одначе дуже важну фізіологічну чинність: дає можливість розвинути мовні органи, сцілити (з'інтегрувати) всі оті елементарні рухи, що необхідні для дальших ступенів розвитку мови. Допомагає дитині в цьому слух, бо дає можливість вислухати готові взори, що їх підсувають дорослі; наслідуючи їх,

удосконалюється дитя щораз більше в зачаткованій самочинно роботі. Яку велику роль відіграє тут слух, вказує факт, що діти зо знищеним слухом не виходять поза оці перші примітивні фази базікання, що в них дитина, трепотючи всім тілом, викрикує від часу до часу неартикуловані звуки.

Несвідоме вдосконалення мовних органів, що до них долучується згодом підсвідомо намагання вправляти ті умові диспозиції, що беруть участь у думанні, триває в дитини аж до 7-го року життя. Назовні приймає це в початках форму безладного галасування й вилойкування, опісля говорення до себе, що його легко завважити в дітей при забавах. Не покидає воно зрештєю також дорослого, тільки у нього приймає вид мріяння, будування «замків на льоді», що також має здебільшого тільки тоді місце, коли людина сита, спокійна і вдоволенна.

Що крик і сміх якомось лучаться срганічно між собою, вказує ще й те, що одному й другому, коли тільки вони ширі, товаришать сльози. З хвилею, коли людина опанує мову, тоді вона також, нарікаючи на свою долю, «слізюньками росить», а також, не знаходячи слів для виявлення радості, навіть сивоволосі діди «нишком сльози ронять».

Після цього усвідомлення собі спільних зв'язків крику, усмішки, окликів і базікання не трудно буде згодитись на те, що термін «немовля» помилковий, бо між дітьми немає фактично «немовлят». Тільки першими проявами дитячої мови є крик і усмішка, що аж згодом переходять в неартикуловані оклики, базікання, а врешті в склади, слова й речення¹. Значить, немає «немовлят», зате є немови, але тільки між дорослими й старшими дітьми. Можна їх завважити саме тоді, коли ми вважаємо за відповідне занехати термін «немовля», тобто в часі, коли діти, через вроджену схильність до наслідування, при помочі слуху, стають на дальші ступені в розвитку мови. (К.б.).

Варшава.

Проф П. Кривоносюк.

¹ Коли дитя викрикує пр. «ваув-ваув», то це значить на мові дорослих: «хочу мати кота».

Походження українських слів.

11. Лушпа́.

Це слово, що визначає «лушпиння» оріхів, яець, картоплі або луску на рибі, не можна відділювати від «лупа́» на голові (рос. «пéрхоть»): обидві слова означають те саме й дуже близькі звуками, тим то легко розділювати їх не доводиться. Те саме треба сказати й про відмінні від них слова: лупа́к і лупа́к, лушпíна й лупíна й т. ін. Повній однаковості цих трьох пар слів заважає тільки звук *ш* в їх перших членах. Звідки ж він узявся?

Скільки знаю, на це питання спробував був відповісти один тільки П. Бузук у своїх цікавих «Українських етимологіях» («Записки» ВУАН VII 72). Нагадуючи, що в чеській мові існує ім'я *šlupina* «лушпина» (з *šelupina), він догадується, що українське «лушпина» повстало з «шелупина» через переставлення приголосних *л* і *ш*. Але ж у такому разі ми чекали б скоріше не «лушпина», а *лешупина чи *лшупина! Бузукове пояснення тяжко застосувати до «лушпинка», а Москва.

вже зовсім не можна вяснити ним основного слова «лушпа», що на нього менський професор чомусь не звертає уваги.

А між тим справа вяснюється значно простіше, коли звернемо увагу на той цікавий факт, що в українській мові рівнобіжно з коренем луп- «лупити, рос. шелушить» вживається в тім самім значенні й корінь лущ-. Так, поруч лупíна маємо лúщина, поруч лупа́к—луща́к «вилущений оріх», поруч лупити—лушити і т. ін. Повна однаковість їхнього значення й точна рівнобіжність їх форм допровадила до того, що в деяких говорах української мови перераховані тут слова підпали обопільному впливові (контамінація). Наслідком того лущина, змішавшись з лупина, породило форму *лушпина, звідки вже чисто фонетично повстало далі лушпíна, так само лущак + лупак дали *лушпа́к > лупа́к; лушити + лупити — *лушпити > лупити; пор. луща́пити — бити. І т. ін.

Гр. А. Ільїнський.

Ще про давальний відмінок на -ові.

Дуже цінна й бистроумна стаття Проф. Др. Григорія Ільїнського про закінчення давального однини (D¹) -ові (див. «Рідна Мова» ч. 7 і 8) не висвітлює одного питання, а саме: як дивитися на закінчення церк.сл. -ови, — чи це наше -ови чи -ові. Про це питання я й хочу подати тут свою думку.

Старослов'янські пам'ятки звичайно дуже послідовно розрізняють букви *ы* та *и*, напр. *быти*, *слыти*. Як вимовлялися ці *ы* та *и*? На жаль, про старослов'янську вимову маємо дуже мало матеріалу, тим то на поставлене питання докладної відповіді наука ще не дала. Давальний однини (D¹) в певних випадках усе закінчувався на -ови, напр.: *сынови*, *господєви* і т. ін., — як це читалося в церкві: *супові* чи *супову*? Наші пам'ятки показують, що в українській мові вже в XI в. букви *ы* та *и* нерідко плуталися, а це промовляло б про те, що вже тоді в нашій живій мові

стародавні звуки *ы* та *и* наближалися один до одного в своїй вимові. Але яка панувала церковна традиційна вимова вдавнину: *супові* чи *супову* — цього ми докладно не знаємо. Тільки про пізніші часи можемо певно сказати, що в західньо-українській церковній вимові панувало -ову, напр. Ф. Рутка в своїй книжці 1694 р. «*Angelicus doctor*» пише латинкою: *тугову* (див. мою статтю в «*Ельці*» 1926 р. I 20), як то чуємо й тепер.

Стародавній правопис був дуже консервативний. Від самого початку слов'янської письменности встановився звичай писати в D¹ закінчення -ови, і цього звичаю не міняли аж до XIX віку. У всіх наших староукраїнських пам'ятках завжди писали в D¹ закінчення -ови, писали не через те, що так і вимовляли, але тому, що того вимагала традиція. Хочу цим сказати, що й той, хто в живій своїй мові говорив *супові*, все ж таки писав *сынови*. Ось тому

в наших українських пам'ятках XI-XIII віків, і в наших грамотах XIV-XV віків панує -ови, але не через те, що це пам'ятки західньоукраїнські, а тільки тому, що тоді й східній українець писав тільки -ови, а жива його форма -овѣ пробивалася тільки як правописна помилка.

Покажу це на прикладах.

Готуючи працю про мову молдавських грамот, я проаналізував їх більше шостисот; щодо D¹, то в них скрізь панує традиційне закінчення -ови. Як вимовляти це закінчення: -ові чи -ову? У молдавських канцеляріях за писарів були українці, але не тільки місцеві, а й зо східніх земель; не рідкі тут і писарі-болгари. Усі вони звичайно пишуть традиційно D¹ на -ови, помиляються рідко, але ці помилки трохи освітлюють вимову -ови. Так, дуже рідко знаходимо закінчення -овы, що відбиває правдиву живу західньоукраїнську вимову, напр.: Кам'янецька грамота 1458 р. (див. Богдан, *Analele* т. 29): бартъшовы; Козак, *Inscripfen* ст. 193, 1603 р.: Пътрашковы; Богдан (*U slavu Jagića* ст. 375): Яцьковы.

Закінчення -овѣ в молдавських грамотах надзвичайно рідке; проаналізувавши коло 600 грамот XIV-XVIII віку, можу подати тільки оці приклади: Хотинська грамота 1448 р. 22. VIII: панѣ Казимировѣ королѣви гѣрѣви; Серетська гр. 23. IX 1452 р.: панѣ Казимировѣ королѣвѣ (тут же: королѣви); Сочавська грамота 28. VII 1468 р.: панѣ господарѣвѣ Казимировѣ королѣвѣ, неприятѣлѣвѣ; Новгородська грамота 22. I 1479 р.: шѣщѣхѣомѣ гп^{сд}рѣви казимировѣ кролевѣ, шѣщѣцѣли гп^{сд}рѣви кролѣ; Яська грамота 1628 р. (збірка проф. М. Кордуби): ѣнѣковѣ. Оце і всі приклади, що я зібрав їх з молдавських грамот, — на тисячі форм -ови і десяти на -овѣ нема. Транскрипцію латинкою (напр. Яська гр. 1595 р., *Hurtuzaki* II. 1 ч. 76: *narodowi*, Подільська духівниця 1739 р., *Archiva* т. I. ч. 54: *Turkowi, rodowi, Nykolajewi, Lupaszkowi*) не беру на увагу, бо тут -ови передавали й через -owi.

Житомирська волинська Євангелія з 1571 р. звичайно знає скрізь -ови чи -ові, але Марк. 43: мѣжевѣ (поруч Мт. 24: мѣжеві).

Ось »Актовыя книги Полтавскаго го-

родового уряда XVII-го вѣка, вып. I, справы поточныя 1664-1671 г.«, видав В. Модзалевський, Чернігів, 1912 р. Справи писані живою народньою мовою, дуже часто свідки говорять зовсім по-живому, а проте скрізь панує закінчення -ови, і тільки один раз: Шалѣнковѣ ст. 95 1667 р. Правда, писарем у суді був, здається, хтось із Галичини, чому тут маємо також: шевцевы 149, Петрашенѣковы 154, Лукашовы Адаменкови 156 (а може це *Łukaszowy Adamenkowi?*), Василевы 168, 178, Унуковы 178, Юрковы 179, Хвесковы 182. Ці приклади з Полтавщини дуже проречисті.

Надзвичайно цікаві й проречисті форми D¹ у нашого письменника половини XVII-го віку Іоанникія Галятівського, ректора Київської Академії. Де він народився, докладно не знаємо; з аналізу мови можна б назвати його волинськом, — у нього багато східньоукраїнських форм, але немало й західніх. У всіх його писаннях панує традиційне закінчення -ови, що його маємо в тисячах прикладів, але часом маємо й живе -овѣ; напр. у »Ключ Розуміння« 1665 р.: Лѣзарѣвѣ оубѣгомѣ 39 б; »Месія Правдивий«, Київ, 1669 р.: Іѣсѣфѣвѣ 81 б, Ігѣмѣновѣ 183 б, Дѣдѣвѣ 184 б. Дуже цікава, щодо форм D¹, праця І. Галятівського »Скарбниця потребная«, Новгород-Сіверський, 1676 р.; писана вона живою українською мовою, а що для нас цікаве, — тут панують форми на -овѣ, напр. в передмові: Пѣнѣ Іѣванѣвѣ Гѣлмѣйловѣчѣвѣ Гѣтманѣвѣ фѣндѣторѣвѣ й добродѣвѣви, Жигмонтовѣ, Ігоровѣчѣвѣ, добродѣвѣвѣ, в тексті: монастырѣвѣ 4 б. 27 б, монастырѣвѣ 4 б, маллѣрѣвѣ 11, законниковѣ 14. 13 б, Оѣщѣдорѣвѣчѣвѣ 14, Мѣйсѣвѣвѣ 14 б, Голомоновѣ 15, сыновѣ 15, Ігнатѣвѣ 19 б, Шѣкімѣйковѣ 19 б, мѣжевѣ 22, цѣсарѣвѣ 25, Бѣхѣовѣцѣвѣ 58, чѣловѣковѣ 30 б. На цілу книжку маємо тільки дві традиційні форми на -ови, а саме: добродѣвѣви передмова і Бѣтѣївѣ 9 б.

Усі ці пам'ятки звичайно розрізняють *ы* та *и*, хоч не рідко й плутають їх. Так, у молдавських грамотах XV в. частенько маємо D¹ *ми* і *мы*; Сучавська грамота 1472 р. (Яцимирський, *Древности*, ч. 9) поруч себе: *выши* і *виши*, а Сучавська

грамота 1471 р. («Записки» одеські т. 23): вѣши; Галятовський в «Скарбниці» пише: Ладжинъ 24 б і до Ладѣжина 25.

Цікава для нас ще одна річ. Так само, як традиційний правопис вимагав писати D¹ на -ови, так само традиція наказувала писати назовний множини присвійних прикметників на -овы, і ці форми на -ови, -овы надзвичайно послідовні. Так, в Полтавських поточних справах знаходимо: вувци овчареви 1665 р. ст. 24, слова Іванови 1669 р. ст. 150 (а також: слова Гарасимови 116, Милашенкови 89). «Ключ Розуміння» Галятовського: Слова Дѣдовы 23 б, 180 б, 198 б; «Месія» 1669 р. його ж: Імена антихристовы антихристови приписали 136 б, книги Мойсіевы 152 б, Ноги Хѣвы 166, жо^ннѣри Антихрѣовы 182 б, по^д ноги Соломѣновы 194 і т. п. Жива східньоукраїнська мова знає тут виразне -ови, чому старші письменники все так писали. Т. Шевченко: Веніамінови внуцата. «Чорна Рада» П. Куліша 1858 р.: Сини Шрамови 14, Гості Череваневи. Б. Грінченко, «Під тихими вербами» 1910 р. завжди писав так: Сини порядки 46, Сонцеви діточки 54, Денисови заміри 78, Денисови прихильники 92, 94, Зінькови слова 97, Денисови помагачі 98, Грицькови діти 175, Грицькови сини 215, Чоловікови заміри 261, Волосся і борода дідови 274, Зінькови прихильники 292, Діти Грицькови 292, Остапови заміри 297, Лікареви слова 313, Лікареви ліки 325.

Навпаки, західньоукраїнські говори знають тут виразне -ові: Ксьондзові хлопці, «Етн. збірник» т. VI, ст. 70, Пужники.

Проф. Гр. Ільїнський у цінній своїй статті про «Закінчення -ові» (Р. М. ст. 229) зазначає, що я в своїм Курсі² § 98, виводячи -ові з -овѣ, не пояснив, «звідки

взялося це закінчення -ѣ». Не пояснював я цього -ові в «Курсі» і в інших своїх працях тільки через те, що звичайне пануюче в нас пояснення (вплив -і з відмінків місцевого чи давального ж. р.) завжди видавалося мені занадто штучним. Надзвичайно цікаве нове пояснення проф. Ільїнського, що глибоко вияснює повстання форми на -ові, всі україністи прочитають із великим зацікавленням. До цього пояснення хочу тут додати ще одну думку, а саме — чому -ові так сильно поширилося в східніх говорах. Як знаємо, наша мова надзвичайно пильнує розрізняти відмінки закінченнями, і через це традиція витворила -ови для D¹ і -овы для N³ прикметників. У східніх говорах запанувало N³ прикметників на -ови (взагалі -и в N³ прикметників тут звичайне), а це допомогло запанувати D¹ на -ові; в західніх говорах — навпаки: D¹ -ови і N³ -ові. Звичайно, може трохи допомагали цьому й відмінки однини місцевої та давального ж. р. своїм -і.

Загальні висновки цієї моєї статейки такі:

1. Не оглядаючись на живу вимову, всі наші пам'ятки XI-XVIII вв. — як західньоукраїнські так і східньоукраїнські — в D¹ звичайно пишуть традиційне -ови.

2. Закінчення D¹ -овѣ чи -овы — то лише рідкі помилки супроти традиційного -ови.

3. Старшій церковній вимові -ови не знаємо.

4. Запануванню форм D¹ -ові в східньоукраїнських говорах трохи допомогла й форма N³ -ови прикметників; пор. вищеподаний приклад із Галятовського: Имена антихристовы антихристови (= -ові) приписали. Ів. Огієнко.

„Літнице - літник“ та йще дещо.

Кількість слів, що їх невідповідно вживається в наших книжках і часописах, збільшується майже кожної днини. Подаю їх тут кілька.

Дуже невлучним, противним духові української мови новотвором є слово «літнице, літник» (letnisko, letnik). Слово це щороку кілька гарних літніх місяців товчється на сторінках наших часописів,

дарма що воно має з українською мовою стільки спільного, що літо з зимою. Послухаймо, як каже наш нарід. Він каже «літувати», цебто проводити літо, а місце, де проводиться літо називає «літовище». Є навіть у Галичині, в Ліському повіті, серед гір містечко, що його околичний нарід зве Літовища (хто міг би збагнути, що це Lutowiska!).

Подібно не може бути в нашій мові слова «літник», як нема слів «судник, кочник, лугник», а натомість є слова «судовик, кочовик, луговик», так би й «літовик». Адже є в нас слово «зимувати» та й утворене з нього «зимовище». Як що від слова «літувати» має бути «літнице», то послідовно від «зимувати» повинно бути «зимнище». Та ніхто не скаже «зимнище», бо це було б незгідне з духом нашої мови. Бо ж «зимує» свою худобу в «зимівках», а вслід за тим і творить слово на означення цієї своєї чинности наш селянин, що добре знає свою мову.

Висказ: «Українську інтерпеляцію поперли інші послі» недобрий. «Поперти» значить наперти на щось, що стоїть, щоб упало, натомість «піддержати» щось, щоб не впало, значить «підперти». Отже повинно бути «інтерпеляцію підперли».

Є в Ліській окрузі містечко, що з його назвою по наших часописах роблять правдиву чудасію. Це Устрики. Хоч простий нарід каже правильно Устрики, проте в українських часописах прочитаєте тільки Устрики. Дарма, що в нашій мові є слова уста, устя, ріка, отже уста-ріки, Уст-ріки, та нема виразу «рика», часописці творять назву Устрики либонь тому, що по-польському є Ustrzyki.

Слова «перепросити» вживають у нас по-польському, наприклад: «вони перепросилися», «перепрошую». Знову послухаймо, як каже нарід. Простий нарід має на висказання тих діянь дуже гарні, змі-

стовні й ядерні слова. Польське «перепрошую» віддає простий нарід у Галичині словом «перебачте, вибачте, не подивуйте». Це дуже гарні й влучні слова. Зокрема словом «перебачте» проситься не бачити щось, не дивитися на щось, про щось забути — не бачити, забути образу, провину (див. «Рідна Мова» ч. 7 ст. 243, бачити). Слово «перепросити» має в нас зовсім інше значення. Наприклад, українець скаже: «Ми просили, просили та й перепросили, — та не впросили». «Перепросити» означає в нас «переповнити, звершити міру прошення, просити більше, як треба й годиться», та не є однозначне зо словом «замирити» когось.

У нас нема висказу: «випадає, не випадає», натомість є «годіться, не годіться».

Дивний висказ: «публіка не дописала». Українець зрозуміє це так, ніби публіка почала писати, та писання не скінчила. Має бути: «Публіка не оправдала надії». Балигород. Вол. Виногородський.

P. S. В східньоукр. говорах літнік — це верхня жіноча одіж, або літня шерстяна спідниця, на Полтавщині *літнячка*, див. Словн. Гр. II, 371. В. Шухевич у «Гуцульщина» I. 197 подає літ о в і ш е — місце й час літнього перебування в горах маржини (худоби). Академічний «Рос.-укр. словник» 1924 р. I. 200 слово «дача» на укр. перекладає: да́ча, ху́тір, а «дачник» — да́чник, да́чниця; це з рос. «да́ча», бо укр. да́ча — податок, але в Вел. Укр. «да́ча», «да́чник» дуже поширені. Звичайно, слово «перепрошувати» в значенні «просити вибачення», часте в нашій мові, див. Словн. Гр. III, 134.

I. O.

Як змінюються назви наших сіл.

Давні назви наших сіл змінюються на наших очах. Ще поміж народом не затерлася давня назва, як вже зачинає вкорінюватися нова, накинена часто згори, а нічим не оправдана. Починається від назви села, а кінчиться на цілому селі та його населенні, так що з часом тільки перекручена назва вказує, що давно колись наші діди-прадіди заселявали село чи містечко, що в ньому нині й українським духом не пахне.

Хіба такі назви сіл у західній Галичині, навіть поза межами Лемківщини, як Церков, Чудець, Юрків, Коженічі, Главсько,

Губа, Величка, Рабка, Порабка, Плесів, Гусів і т. ін. не показують ясно, яке було первісне населення села, що ці назви попустило?

В оцій статейці хочу навести кілька сіл, що в них змінено назву всупереч історичним джерелам та всупереч тому, як ці села нарід називає.

Ждіння, Горлицького повіту, зветься вже урядово «Здиня», хоч ще в дев'ятидесятих роках минулого століття, а навіть до війни в усіх урядових документах писалося: Żdynia.

Пáнтна, Горлицького повіту, зветься

урядово »Pętna«, хоч акти фундаційний та ерекційний церков, писані мовами польською та латинською, говорять про »Pantna«.

Бóртне, також Горлицького повіту, називається тепер »Bartna«. Населення — за народньою етимологією — виводить назву »Бортне« від слів »бори тне«, себто першими жителями й основниками села мали бути ніби люди, що »тяли (вирубували) бори«. Прихильники назви »Бартне« виводять її від слова »barć«.

У парохіяльних метриках, ведених від 1784 р., вимінюється тільки »Бортне«, а ніколи »Бартна«, (Назва походить, певне, від слова борть-колода для пчіл чи дерево з вуликом, пасіка, звідси бортьникъ-пасічник, пасіка, бортьний-пасічний; борть і інші добре відомі ще з »Руської Правди« XII віку; польська форма barć. І. О-ко).

Містечко Лісько перехрещено тепер на »Леско«, хоч на це нема ніякого оправдання. Старий польський документ з 1564 року говорить про Лісько: »Religiosus Hricz, Pop de Lisko«.

У Ліському повіті є село, що урядово, а з цим і поміж нашою інтелігенцією,

зветься Хрєвт. Тимчасом місцеві та дооколичні селяни називають це село »Хрєвта«. Ще цього року стрінув я в селі орієнтаційну таблицю з написом: »До Хрєвти«. Назви села не вміють люди пояснити.

У Сяніцькому повіті є багато сіл із поперекручуваними назвами. Пельня (Pielnia) по старих документах називається »Пелле«. Про цю назву згадується в документі з 1295 р. Сбгорів Долішній та Горішній перекручено на Srogów, хоч українська назва стрічається в давніх документах та й відповідає положенню сіл на узгір'ях та їх узбіччях.

А вже найцікавіша історія вийшла з селом Яліп. Це село було колись оточене лісами з ялиць, і звідси його назва. Урядово зветься воно Lalip.

Досить нещасливо змінена назва села Терєбче (від слова »теребити«, витинати) на Трєпча, а ця остання назва зачинає прийматися серед наших селян та інтелігентів.

Село Межібрід (між бродом) змінено на Międzybrodzie. Наші люди називають його вже тепер Межибрєдє.

Сянік. Франц Коківський.

Які чужі слова в Америці й Канаді нарід найскоріше присвоює.

Українсько-англійський жаргон, що ним говорить більшість українського населення в Канаді й Америці, наглядно вказує, які чужі слова наш нарід присвоює собі найскоріше від народу, що серед нього живе. Найскоріше присвоюються такі слова, що коротші й мають лекшу вимову, такі, що їх селянин не вживав на селі, і такі, що нарід не знає, як висловити їх по-своєму; крім цього, скоро засвоюються слова, що нарід часто чує їх круг себе. Ось тут подаю на доказ короткий список зукраїнчених англійських слів, що наш нарід загально вживає їх у Канаді й Америці.

1. Cap (англ. вимова кап), укр. вимова копик; наше слово »горнятко« довше й має труднішу вимову.

2. Fork (форк) — форки; наше слово »видельця« має труднішу вимову.

3. Pail (пейл) — пейло; наші слова »відро« або »коновка« довші.

4. Blanket (бленкет) — бленькет; бракує простонародньої влучної назви; вживаємо часто такі чужі назви, як коц, дека.

5. Can (кен) — кен; слово »бляшанка« довше.

6. Jack (джек) — джек; слова »підойма« та »лівар« довші.

7. Handle (гендл) — гендело; дєржално, держак, топорисько, ручка трудніші до вимови.

8. Binder (байндер) — бандер; селяни ще не були привикли до своїх слів »жниварка« або »жатка«, коли приїхали до Канади.

9. Train (трейн) — трин; свої слова »поїзд« та »потяг« довші й маловідомі.

10. Engine (інджин) — інджей або гінджей; до слів »паровик« або »льокомотива« люди ще не привикли.

11. Like (лайк) — лайкувати; свої вискази: «мені сподобалося» або «я люблю» не такі зручні; також слово «любити» в нас може бути двозначне.

Вінніпег, Канада.

12. Fight (файт) — файт; коротше, як слово «бійка». А вже від слова «файт» витворилося й дієслово «файтуватися» замість «битися».

О. Івах.

Наша правничка мова.

Що «Рідна Мова» стає в нас спровола середовищем, де збігаються мовні квестії зо всяких ділянок нашого народнього життя, доказом цього є стаття Вп. Д-ра Андрія Чайківського, поміщена там під наголовком: «Чи нашим правникам потрібне знання української мови?»

Ця стаття торкається справи правничої термінології та правничої мови в ділянці нашої адвокатури, а справа ця — це одна з найдошкульніших болячок на нашому мовному організмі. В судах та всяких державних установах майже стільки й сліду з нашої мови, що в поданнях наших адвокатів. Ці письма послужать колись архівом для розсліду та оцінки стану й розвитку правничої мови нашої доби. Просто жах бере подумати, яка ця оцінка вийде!... Бож мова, що нею послуговується в своїх писаннях 90% наших адвокатів, це такий жахливий українсько-польський жаргон у словах, фразеології та стилізації, що людині, коли над тим задумается, від сорому лице червоніє...

Не годжуся з думкою Вп. Д-ра А. Чайківського, ніби таке діється з ціллю, «щоб наше писання зробити якнайбільше зрозумілим для референта, і щоб на тому не потерпів інтерес клієнта», бо жадна шануюча себе людина з таких мотивів не зважить на навмисне опоганювати свою матірню мову. Я переконаний, що цей жаргон — то вплив байдужости та незнання своєї мови. Писання польсько-українським жаргоном наносять нашій справі шкоду, бо з одного боку чужинці приходять до переконання, що їм зайве вчитися української мови, що її вони й без всякої науки розуміють, бо ніби «коли тільки до слів додати польські закінчення, то великої різниці між польською й

українською мовою нема». З другого боку нарид читає судом доручені, українською абеткою писані листи навіть по таких закутинах, де ще не вспів поширитися наш часописний та інтелігентський полонізуючий жаргон, і тут ці листи стають деколи репертуаром нечемних і образливих слів, особливо кругам, незараженим ще жаргоновою отруєю.

Сам чув я, як одна газдиня з презирством називала свою суперницю: «ти позовнице», бо такий її титул вчитала з судового подання. А треба було бачити, як ця суперниця червоніла з сорому на таку наругу. Знак цьому, що слово «позовниця» не відповідає духові нашої мови.

Брак правничої термінології дуже болюче відчувається в нас. Ні одного перекладу з теперішніх законів у нас немає, і тому неймовірні жахливості стрічаються в нас на означення польських термінів: «powództwo», «oskarżyciel posiłkowy», «powód», «zawieszenie», «wszczęście» тощо.

Щоб цьому лихові зарадити, необхідно скласти українського словника правничих термінів, при чому необхідно використувати устійнену в Великій Україні правничу термінологію.

Нашим правникам, що хотіли б писати українською мовою, я радив би запізнатися з мовою творів Куліша й Стороженка. У «Вусах» Стороженка знаходжу такий вислів: «Приїхав Захарченко, оттой, що й в чорта виграв би тяжбу». От наш чудовий термін на польське «powództwo», а з нього можна б вивести: «стяжа», «стяжець», «стяжити» тощо.

Поправність у писаннях рідною мовою, — це справа народньої чести кожного українського правника.

Рогатин. Адвокат Д-р Михайло Б а б ю к.

З „кутка“ на повне світло.

Перед українською суспільністю стоять ще безмірні завдання в ділянці всесто-

роннього культурного розвитку. Хто хоче критично й трохи сміливіше поставитися

до питання української культури, той мусить, хоч і з болем, признати, що ми, в порівнянні з іншими культурними народами, залишаємось ще значно позаду на перегонів культурницькій трасі.

Хто мав охоту й нагоду бодай одним оком глипнути в принадний сезам чужих скарбів науки й літератури, той з тривожним тремтінням душі обкидає зором рідні культурні сокровища, важить їх із задумою в руці, порівнює й снує висновки, — часто дуже невеселі.

Тоді ставить собі питання: коли ж ми блиснемо такими культурними скарбами, коли ж нам судилося розбудувати таку монументальну літературу, науку й так всесторонньо розбудовану, скристалізовану й скодифіковану мову, а рівночасно й правопис? Питання ці домагаються настирливо позитивної відповіді. Не можемо ми в перманенції затикати численних дір в нашому культурному житті клоччям напушених фраз.

Мене цікавить на цьому місці передусім питання нашої мови, і то мови літературної й наукової, при чому в понятті цієї останньої міститься вже й наукова термінологія.

Чи не можемо ми сьогодні заздрити іншим культурним народам на їхню високорозвинену, науково обґрунтовану й блискучу мову? Думаю, що можемо, а ці заздрощі повинні нас безупинно поштовхувати до інтенсивної праці — кожний на своїй ланці — над розбудовою української літературної й наукової мови. Зокрема величезну роботу повинна тут виконати поважна частина української преси.

Уважаю справу прискореного розвитку й дозрівання нашої мови за одне з найважливіших наших національно-культурних завдань. Ступінь культивування мови є без сумніву показник загального культурного рівня... Дивуюся, що на фронті української мови, а зокрема наукової термінології, панує в нас переважно дивоглядна якась стагнація й байдужість. Навіть на тих місцях, де обов'язок велить працювати над розбудовою української мови.

Про ці справи довелось би багато дещого болючого написати, але я заторкну на разі тільки дві справи: т. зв. мовне «кутківство» і журнал «Рідну Мову».

Обидві ці появі вважаю за корисні, хоч, очевидно, є між ними поважна квантитативна й квалітативна різниця. Справедливість вимагає признати, що «куток мови» «Діла» й «Нового Часу», а також праця кількох письменників розпочали в Галичині нову фазу розвитку нашої мови, випололи на мовній ниві безліку страхітливого бур'яну, розбудили почуття смаку й чистоти рідної мови. Цікаве тільки, що на заторкнені в «кутках» питання тутешні офіційальні мовознавці ані не чиркнули.

Уведений по деяких наших часописах спорадичний «куток мови» зробив у нас конкретне й додатне діло. «Кутківці» та ще деякі визначніші наші письменники почали видобувати з сирої руди дзвінкий метал нашої багатой й гарної мови. Це слід їм порохувати в заслугу.

Рівночасно не можна промовчати, що метода, принята в «кутках» «Діла», не є вистачаюча, не є влучна. Це метода вузька, літературна й естетизуюча. Інакше можна її назвати також методою дедукційною. Письменники й естети твердять, що так, а не йнакше слід говорити й писати, бо так пишуть кращі українські письменники, і так, а не йнакше є гарно, милозвучно, згідно з духом української мови.

Це очевидний апріоризм і селекціонізм, позбавлений твердого ґрунту мовної історії, великого минулого нашої мови, і дуже часто зовсім відчакнений від буйного коріння народної мови. Метода «кутківства» веде нас до мови обчімханої естетичними ножицями, до мови буколичної та ідилічної à la Марко Вовчок.

Усе це для мови новітньої нації зовсім не вистачаюче. Нам треба мови багатой, буйної, нам треба всього великого багатства нашої мовної минувшини. Не маємо найменшої потреби зрікатися поважного відсотку усього нашого давнього мовного матеріалу в користь наших національних сусідів. Цьому легкодушному роздаровуванню слід уже положити край. А то доходить до того, що кожне друге наше слово, чи його форма — це власність буцімто російська чи польська. Такі щедроті далеко нас не заведуть.

Інша, діаметрально різна, метода «Рідної Мови». Це метода, оперта на на-

уковій основі, зокрема на історії мови. Вона єдина певна й міродатна, бо бере на увагу цілий колосальний мовний матеріал у його історичному розвитку, науковими критеріями розділює зёрно від полови, і показує нам, що наше, а що справді чуже. Ця метода не буде нічого

Львів.

роздаровувати з наших мовних скарбів (див. програмову статтю Проф. І. Огієнка в ч. 4-ому »Р. М.« ст. 113-118). Не повинно анектувати чужої власности, але реанексію усього, що в нашій мові наше, почавши від світанку нашої історії, треба безумовно зробити.

М-р Микола Топольницький.

Граматика малої Лесі.

Сторінка для наших молодших.

ХІІ. Зміна *o, e* на *i* в відкритих складах.

— Слухайте, татку, яку дивну річ знайшла я в нашій мові, — кричала Леся, вбігаючи до татка. — Що за слово »кінець«? Написала я в зшитку *конець*, а вчитель виправив мені на *кінець*. Розкладаю це слово на склади, буде: *ко-нець*, цебто тут *ко-* склад відкритий, а в відкритому складі *o* не міняється на *i*, як то вияснено вже в »Рідній Мові« ст. 240. Нащо ж мені вчитель виправив *конець* на *кінець*?

— Виправив, бо так і треба було. Аджеж усі ми по-літературному говоримо »кінець«. Бачу, дитино, що ти щось надто частенько критикуєш своїх учителів. Це не добре. Учителів треба у всьому слухатися й пильно переймати все, чого навчають.

— Ні, таточку, я ж не критикую. — я тільки хочу знати, чи може *o, e* змінюватися на *i* в відкритому складі. Питаю я вчителя: Чому »кінець«? А він мені на те: »Бо тому...« Правда, часу не було на вияснення, бо перерва почалася.

— Ну, добре, дитино. Сідай і слухай, розповім тобі, коли саме *o, e* змінюються на *i* в складі відкритому. Ти вже добре знаєш, що найголовніша ознака нашої мови — то зміна давніх *o, e* на *i*. Але зміна ця дуже складна й неоднаково відбилася по наших говірках. Треба знати цілість цього мовного явища, аж тоді зможеш судити про окремі випадки, такі, як от »кінець« замість *конець*. Хто не все знає, а береться судити про цілість, стає смішним; таких »мовознавців« тепер у нас багатенько розвелось. Не впадінюйся їм.

Як я тобі розповідав уже, в стародавній нашій мові були звуки чисті *o, e* й т. зв. глухі *ъ, ь*. Звуки *ъ, ь* спочатку,

за глибокої давнини, були звуками голосними, а потім, на початку нашої писаної історії, десь у X-XI віках почали втрачати свою голосову силу й зникати (коли були на кінці слова або без наголосу), або мінятися на повні голосні *o, e* (коли були під наголосом). Для нас цікаве те, що глухі голосні *ъ, ь*, змінюючись, змусили змінитися й *o, e*, що були перед ними; іншими словами: давні чисті *o, e*, коли стояли перед глухими *ъ, ь* (також і перед тим *и*, що мінялося на *й*), конче змінювалися на *i*; ось через це давні *колъ, рокъ, пѣчь, шість* змінилися на *віл, рік, піч, шість*.

У мові нашій маємо багатенько слів, що закінчуються на *-ець, -ок*, а вдавнину вони закінчувалися на *-ьць, -ъкъ*. Те слово, що ти не вміла його добре написати, встаровину писалося так: *конець*.

— Татку, то я вже тепер знаю, чому треба казати *кінець*; тут *o* перед *ь* мусіло перемінитися на *i*, бо звуки *o, e* бояться глухих *ъ, ь* і перед ними передягаються на *i*...

— Нехай буде »боятися«. Отже встаровину писали: *гоньць, стольць, вѣдьць, мостъкъ, возъкъ* і т. ін., а ці слова з часом зовсім добре змінилися на: *гінець, стілець, удівець, місток, візок*; так само: *камінець, червінець, Дінець, двірець, олівець, взірець, кілок, дзвінок, сніпок, стіжок* і сила силенна таких самих слів. Так само й слова: *діготь, кіготь, лікоть, ніготь, перворідень* і ін., бо ці слова вдавнину кінчилися на *-ътъ, -ьнь*.

2. У нашій мові дуже багато зменшених чи пестливих форм на *-очко, -очка, -онька, -ечко, -ечка, -енька*; ці закінчення встаровину перед *-ка* мали: *-ъчь-, -ьчь-, -ънь-, -ьнь-*, а тому те *o, e*, що стояло

перед ними, з бігом часу змінилося на *i*, напр.: ліжечко, батіночко, ластівочка, жидівочка, корівонька, голівонька, сирітонька, бджілочка, слізонька, субітонька і т. ін. Як бачиш, *o*, *e* змінюються на *i* так само в відкритому складі.

3. Багато в нашій мові таких дієслів, що розпочинаються приставкою до-, відо-, надо, зо-, обо-, по-, подо-, ізо-, розо-. Коли дальший склад мав удавнину *ъ* чи *ь*, то кінцеве *o* за загальним законом змінюється в нашій мові на *i*, напр.: діждати, відібрати, надіслати, зігнати, одібрати, пірвати, розіспатися і т. ін., бо давні форми були такі: -жъдати, -бърати, -сълати, гънати, -ръвати, -съпати.

Запам'ятай собі ще дві слова, що так само змінили своє *o* в приставці на *i*, це слова: прозъвище й проръва, що правильно дали в нас: прізвище й прірва.

— Бачу, татку, що не можна добре зрозуміти змін у нашій мові, коли не знаєш мови давньої...

— Так, дитино. Хто добре не знає старої т. зв. церковнослов'янської мови, той не може знати мови української. Ти скоро вже будеш вчитися церковнослов'янської мови, тоді тільки відкриються тобі очі й ти легко зрозумієш багато такого в нашій мові, що тепер видається тобі темним та неясним.

4. Щоб глибше зрозуміла ти все те, що я розповів, мушу вияснити тобі один частий закон у мовах цілого світу; це т. зв. аналогія чи уподібнення. В усіх мовах помічається таке явище, що часті форми впливають на рідкі, чи так: рідкі форми уподібнюються частим. Це й є закон уподібнення (аналогія). У нашій мові здавна повстали вже такі форми, як: кінця, кінцем, кінцеві, кінці, кінцям, кінцями, кінцях, — тут скрізь маємо правильно кін-, бо склад закритий. Отже, всі ці часті форми впливали й на форму

»кінець« і допомагали їй змінитися на »кінець«.

Закон уподібнення частенько плутає нам форми. Так, приставка *прі-* рідка в нашій мові, зате *при-* дуже часте. Ось тому замість *прі-* у нас часом пишуть і говорять неправильно *при-*, напр.: *при-*звище, *прирва*; це не добре, — мусимо писати й говорити тільки *прі*звище, *прі*рва; так само *Прі*ська, а не *При*ська.

5. Ще одне запам'ятай собі, дитино. Як ти знаєш, мова наша ділиться на дві великі частини; більшу східню й меншу західню. Цікаво, що зміна давніх *o*, *e* на *i* не однаково відбулася в наших говорах: західньоукраїнські говори дуже послідовно позмінювали *o*, *e* на *i*; навпаки, говори східні цієї послідовності не знають, бо в них ця зміна взагалі ще не закінчена. Так, у східніх говорах ще кажуть: *кінець*, *посланець*, *удовець*, *корець*, *мосток*, *снопок*, *локоть*, *дождати*, *познати*, *послати*, *добрати* і т. ін., тоді як говори західні послідовно змінюють тут *o* на *i*: *кінець*, *місток*, *діждати* і т. ін.

— Добре, татку, а як же писати маємо, як говорити?

— Ти знаєш, що літературна мова у кожного народу мусить бути одна, спільна. Цей закон, що про нього тут мова, послідовніший у західніх говорах, тому ми вступилися тут перед галичанами й без довгих торгів прийняли їхню мовну ознаку за взірець для всієї літературної мови. Через це й мусимо писати *кінець*, а не *конець*, *післати*, а не *послати* і т. ін.

Щоб усе це ліпше тобі запам'ятати, візьми ще »Рідне Писання«, і добре перечитай §§ 16-27. Добре зробиш, коли »Рідне Писання« завжди буде в тебе на столику, — заглядай до нього кожного разу, як тільки чого не знаєш. Нехай »Рідне Писання« стане тобі щирим приятелем при кожному твоєму писанні.

Дід Огій.

Мовні статті у львівському „Ділі“ 1881—1905 рр. (Закінчення).

Подаємо тепер усі статті про мову (часом і літературу) з »Діла« за роки 1881-1905.

1. (Барвінський Александер): Оглядъ словесной праць австрійскихъ Русинівъ за роки 1881. »Діло« 1882 ч. 1.

2. Діяльність историко-литературного кружка академиківъ за мѣсяць падолистъ и грудень 1881 р. 1882 ч. 1.

3. (Барвінський Александер) Олег: Оглядъ словесной праць австрійскихъ Русинівъ въ роки 1882. 1883 ч. 1, 2.

4. Переглядъ политичного и литературного життя буковинських Русинѣвъ за р. 1882. 1883 ч. 1-5.
5. Подолинський Михайло: Правописный рухъ въ Европѣ. 1883 ч. 30-37.
6. В. П.: Торжество въ честь Миклосича. 1883 ч. 128, 129.
7. Подолинський Михайло: О перекручуваню слѣвъ. 1883 ч. 142, 143.
8. Подолинський Михайло: Чистѣсть языка. 1884 ч. 72-80.
- Желеховскій Евгеній (некрологи). 1885 ч. 15, 17-19.
9. Рускїй рукописи въ Хинахъ. 1885 ч. 21-22.
10. М.: Малоруско-нѣмецкїй словарь. Уложивъ Евг. Желеховскій. Критична оцѣнка К. Шейковского. 1885 ч. 86.
11. Пок. митр. Спиридіомъ Литвиновичъ о роли руско-народного языка въ церкви и школѣ. 1885 ч. 138-140.
12. Огоновскій Омелян: Русины подъ взглядомъ этнографичнымъ, языковымъ, историчнымъ и литературнымъ. 1886 ч. 18-20, 22-33.
13. Барвінскій Александр: Пѣвъ столѣтя народной русской литературы въ Галичинѣ. 1887 ч. 1.
14. Партицький Омелян: Въ справѣ правописній. 1888 ч. 94, 95, 97, 106, 107, 112, 114.
15. Торонскій Олексій: Споры о правописи у Русинѣвъ и у Румунѣвъ. 1888 ч. 235-237, 239.
16. (Вахнянинъ Анатоль) В.: Туреччина въ языкѣ рускомъ (праця Ф. Миклосича). 1889 ч. 199, 201, 202, 204.
17. Партицький Омелян: Стариннѣсть назвы «Україна». 1890 ч. 238.
18. Франць Ксаверъ Микльошичъ (некролог). 1891 ч. 45.
19. Баштовій І.: Украинство на литературныхъ позахъ зъ Московщиною. 1891 ч. 65-74, 76-80, 82, 83, 86, 88, 89, 91, 92, 94, 95.
20. Галицьке «общеруске языкове» единство. 1891 ч. 167-169, 171, 172, 174, 175.
21. Павло Юсифъ Шафарикъ. Начеркъ житєписный. 1891 ч. 179.
22. Т. Х.: Нѣмецко-русскїй словарь висловїв правничих і адміністративних. Уложивъ д-р Кость Левицький. 1893 ч. 133-134.
23. Михайло Подолинський (некролог). 1893 ч. 292.
24. Верхратскій Іван: До квестїи походження назвы «Бойки». 1894 ч. 212.
25. Омелянъ Огоновскій (некрологи). 1894 ч. 233-236, 239.
26. Партицький Омелян: Зъ-вѣдки пошла назва «Бойки»? 1894 ч. 255, 256.
27. Партицький Омелян: До розправы о «Бойкахъ». 1894 ч. 262.
28. Верхратскій Іван: Звѣдкиля взялася назва «Бойки»? 1894 ч. 263-264.
29. Партицький Омелян: Въ отвѣтъ п. Верхратскому. 1894 ч. 269, 271.
30. Верхратскій Іван: Замѣтка на отвѣтъ п. Партицкого. 1894 ч. 278.
31. Партицький Омелян: Про Бѣлу Львів.
- землю въ Галичинѣ и про кельтицке походженє Бойковъ. 1894 ч. 284-285, 287.
32. Омелянъ Партицький (некрологи). 1895 ч. 17, 18.
33. Омелянъ Огоновскій (некрологи). 1895 ч. 137.
34. Чайка: Фейлетон фільольогічний. 1896 ч. 137, 138, 141-143.
35. М. З.: Ми не маємо граматики! 1896 ч. 210-212, 214.
36. Вишата Іван: Языкъ малорусскїй въ галицкихъ гімназіяхъ. 1898 ч. 58.
37. Копач Іван: Кілька неяснихъ точокъ нишньої нашої шкільної і урядової правописи. 1898 ч. 240.
38. З-кій М.: Поглядъ на нашъ языковий и правописный спѣръ. 1898 ч. 272.
39. Наука галицкому «обединителеви» (О. А. Мончаловському у «Київскій Старині»). 1899 ч. 109.
40. (Верхратскій Іван?) Недопитко: Тяжелый дихавичный сапъ языкія. 1899 ч. 198, 200, 201, 255.
41. Франко Іван: Украинсько-руска література и наука въ 1899 році. 1900 ч. 1.
42. (Верхратскій Іван) Н.: В справѣ народного языка. 1900 ч. 124-127, 131-134, 136-140.
43. (Верхратскій Іван) Н.: Тверді «етимологіе». 1901 ч. 46, 47.
44. (Верхратскій Іван) Н.: Коловатия правописна твердяковъ. 1901 ч. 79-81.
45. Верхратскій Іван: Неукѣсть и нужденнѣсть «Галичанина». 1901 ч. 117.
46. (Верхратскій Іван) Н.: Безконечне трільство твердыхъ самокалѣвъ. 1901 ч. 136, 137.
47. (Борковскій Василь) Вас... Бор...: Кляски в украинськихъ перекладахъ. 1901 ч. 147.
48. Білецький Василь: З нашого шкільного письменства (Закшевскій В., Всесвітня історія т. II., пер. Ол. Барвінскій). 1901 ч. 222-224, 228.
49. Королевскій Ф.: Питанє про першу славянську азбуку в освітленню російської науки. 1901 ч. 232.
50. Брик Іван: Питанє про відносини глаголиці і кирилиці. 1902 ч. 3-5.
51. Борковскій Александр: Руководство къ изученію русскаго литературнаго языка галичанами. Составиль И. С. Свѣицицький. 1902 ч. 21.
52. (Верхратскій Іван) Н.: «Русинъ» — «русскій». 1902 ч. 81, 82.
53. Королевскій Ф.: Украинскїе переклади писанъ М. Гоголя. 1902 ч. 199.
54. Дерлиця Ф.: З диялектичного поля. 1903 ч. 124.
55. Борковскій Александр: Абищиці. 1904 ч. 119.
56. Запорожець: Переклад св. Письма русько-українською мовою. 1904 ч. 201-205.
57. Славинскій М.: О украинскімъ языкі. 1905 ч. 17-19.
58. Реформа французкої правописи. 1905 ч. 22

Чистота й правильність української мови.

Відповідь на запитання наших Читачів.

Хто з Вп. Читачів „Рідної Мови“ хотів би одержати від нас і листовну відповідь на своє запитання, той мусить прислати на те відповідного поштового значка. — Просимо в одному листі не прислати нам занадто багато запитань. Відповідаємо на запитання не тільки наших передплатників, але й кожного, хто цікавиться питаннями мови.

Волиги — воліти (Суддя Яр. Марків у Бучачі) — це праслово, воліти, добре відоме вже в пам'ятках XI в. Визначало воно «хотіти, бажати», а також «ставити що вище», «брати що за краще». Цього архаїчного слова не оминають і тепер. Напр.: Ой чи волиш, Бондарівно, та мед-вино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити, пісня. На чийм возі сидиш, того й волю воли, приказка. Де не зможемо по правді говорити, там воліємо мовчати, Єфремів. Не сила терпіти лихої напасти, волю я в широкому полі пропасти, Леся Українка. Слово «воліти» частіше в західньоукр. мові, рідке в східньоукраїнській, але кінце оминати його не слід.

Враз (Др. В. Виногородський, Балигород). Нарікає, що прислівника *враз* тепер уживають замість «разом». Це ще не велика біда. «Враз» чи «урáz» визначає найперше «нараз, раптом, нагло, несподівано». Напр. у Коцюбинського: Враз, несподівано збоку почувся брякіт рушниць. Але крім цього основного значення, «враз» часом визначає ще й «разом»; так, Слівник Б. Грінченка подає приклади з народньої мови: Не журися, дурний гою: виросту враз з тобою; з Чубинського III 341: Вітаймо дитятко, ураз його матку. Академічний «Рос.-укр. словник» 1924 р. I 84 рос. «вмѣстѣ» перекладає: укúпí, рáзом, разком, урáза, заразóm, пóспільє.

З при зазначенні причини дії (Інж. К. Думанський у Рівному) вживається частіше, як «від чого», — остання форма рідка. Сам К. Думанський вибирав такі приклади: Шевченко: Та й умер з нудьги. Б. Грінченко: З болю розплющую очі. А. Кримський: З грому-бурі оновилася земля. Олесь: Вмирав нарцис з жури. Тичина: З кохання плакав я. Грабовський: Коли б занедужав ти з важкої муки. — «Від» при зазначенні причини рідке, напр.: Шевченко: Чорні брови од вітру линяють; А. Кримський: Зсидяхось од журби, Ридав од пахошів

Іква (Інж. Є. Перхорович, Дубно). Про слововивід річки Іква (маємо три Ікви: лівий доплив Павлівки Дніпрової, правий доплив Стиру і доплив південного Бога) писано вже кілька разів; остання праця — Гр. А. Ільїнського в «Записки ВУАН VII 54-55 1926 р. (див. «Рідна Мова» ст. 286 під ч. 76). Фасмер виводив Ікву від герм. *aiko дуб, Ільїнський із тим не погоджується й дає новий слововивід із литовського aiklus (*eiklus) «швидкий»; *eiklūa goika «швидка ріка» дало в нас ікѡва гѣка. З бігом часу прикметник іква «швидка» перейшов на іменник, як і всі подібні

річки на «ѡва, бо слово «річка» при них опускалося.

Край в краю (М. В. Дольницький, Сколе) Див. нижче Стрий — в Стрію.

Курсист — курсант — курсистка (Ів. Зубенко з Коломиї). Мова переймає не тільки слова, але й закінчення; напр. чужоземні (латинські) закінчення *-ant* та *-ist* чи *-ust* дуже в нас поширені, напр.: акцентант, фабрикант, музикант, практикант і т. ін. Закінчення *-ist*, *-ust* (пор. франц. *-iste*, нім. *-ist*, італ. *-ista*) дуже в нас поширене, напр.: артист, юрист, копіст, аферист, фаталіст, шахіст, лінгвіст, полеміст, євангеліст, телефоніст, публіцист, турист, егоїст, професіоналіст, націоналіст і багато т. п., так само курсист, — і цю форму «курсист» подають усі академічні й інші «офіційні» словники. Жіночий рід від слів на *-ist* творимо додаванням *-ka*: артистка, аферистка, телефоністка, егоїстка і т. п., так само «курсистка». Нема найменшої підстави вважати «курсист, курсистка» за русизми. Закінчення *-ust* та *-ant* (обидва чужі) близькі своїм значенням, а тому й повстало в нас дуже рідко вживане «курсант»; літературна форма: курсист, курсистка; це останнє відоме і в мові польській: *kursistka* (див. *Słownik M. Arcta*, 1916 р., I 623). Форми на *-ist* знають усі слов'янські мови. Але й слово «курсант» не рідке; так, глибокий знавець нашої літературної мови, Олена Курило пише в «Ювілейному Збірнику на пошану ак. М. Грушевського» 1928 р. ст. 144: «Відомості подав мені курсант Технікума».

Луччий (Редактор Л. Жабко-Потапович у Раві Руській). Старші наші письменники вільно й часто вживали архаїчної форми «луччий», а також: лучче, луччати. Східньоукр. жива мова ще й тепер часто знає цю форму, чому її маємо в «Приказках» М. Номиса 1864 р.: Добрий пес луччий, як злий чоловік ч. 2856, Лучче кривду терпіти, ніж кривду чинити ч. 2295. Т. Шевченко дуже часто писав у «Кобзарі» «лучче»: Лучче поміркую 14, Лучче й не благай 382, Лучшее добро 363, Получчали 324 і т. ін. (внд. В. Доманицького 1910 р.). П. Куліш, «Чорна Рада»: Луччої 128. За луччих часів 37. «Люборацькі» А. Свидницького: Ряд луччих домів 23 і т. п. Слівник Б. Грінченка подає «луччий» з багатьма прикладами. Але сучасна літературна мова оминає «луччий», замінюючи його на «кращий», «ліпший».

«Печеник». Суддя Яр. Марків із Бучача радить польське *ciasteczko* передавати не тільки словами «коржик», «періжечок», як радив я на ст. 74-75, але й словом «печеник», бо *ciasteczka* все печені; слово було б утворене на зразок і в протилежність до слова вареник.

Професіоналіст (Перший Конгрес українських професіоналістів ув Америці). Латинські слова на *-io* (*professio*, *regio*, *patio* і т. ін.) звичайно мають прикметник на *-ionalis* (*professionalis*, *regionalis*, *pationalis* і т. ін.), а від цього творимо й ми свої прикметники: професіональний, регіональний, на-

ціональний, та йменники: професіоналіст, регіоналіст (а не професоналіст). Скрізь лат *-io-* захоується. Від лат. слова *provincia* прикметник *provincialis*, звідки й наше літ. «провінціальний» (пол. *provincialny* утворене неправильно, за ним часто й у нас творять неправильне «провінціональний»). Від слова *religio* прикметник *religiosus*, тому й у нас маємо «рхаїчне реліг.озний, або нове літературне релігійний, утворене вже просто від «релігія».

Пўтня (Інж. Є. Перхорович, Дубно). Слово пўтня «відро» часте в західньоукр. говорах і невідоме в говорах східньоукраїнських. Словник Б. Грінченка III 502 подає з західньоукр. джерел «пўтня — бочка» і «пўтна — посудина для молока», а в значенні «відро» не зазначає. Слово повстало з давньо-горішньо-німецького *rutina*, с. г. нім. *büten*, теперішнє *Bütte*; нім. слово споріднене з латинським *puteus* криниця. Слово «пўтня» через чеське *rutna* і польське *rutnia* досталося й до нас. З нім. *rutina* пор. наше «пўтина».

Світ *світ* (Учитель І. Зельський, Влашлавок). Приголосний звук перед м'яким приголосним вимовляється м'яко, але на письмі цієї м'якості не зазначаємо; пишемо: світ, цвіт, сонце і т. ін., хоч вимовляємо: сьвіт, соньце і т. ін. Не вимовляти тільки *сь*, *ць* по-польському з мазуранням: *świat*; у нас м'яке *с* чисте і не наближається до *ш*. Див. «Рідне Писання» § 42.

Старець — прошак — дід. Др. З. Лисько із Стрия правдиво вказує, що зміна стародавніх значень у словах «старець, дід» на «прошак» (див. «Рідна Мова» ч. 7 ст. 251-252), як явище соціальне, сталося не з нашої вини. «Поки бідна людина була молода — пише Др. Лисько — ще якось давала собі раду, а коли стала дідом — *мусить* жєбрати. Сьогодні, в часах безробіття, жєбрає дуже багато й молодих людей, так що скоро мабуть прошаків стануть називати *молодцями*».

Стрий — в Стрію. Пише мені Др. З. Лисько зо Стрия: «Прошу почснити, котра правильна форма: в Стрию чи в Стрії. У нас багато над цим сперечаються й не можуть прийти до згоди. Місцева вимова тільки: в Стрію». Місцевий відмінок однини слів чол. роду на *-ї* від найдавнішого часу з правила закінчувався на *-ї*, напр.: *кх ран*, *кх кран*, *кх гном* і т. ін. Це *-ї* широко знає й тепер, особливо в східньоукр. говорах: в *раї*, в *гаї*, на *Дунай*, в *маї*, на *краї*, в *бої*, в *покої*, на *спокої* і т. ін. Ось тому в «Кобзарі» Т. Шевченка так часто маємо форму «в *гаї*», «в *раї*» і т. ін., напр.: Вітер в *гаї* нагинає лобу і тополю 55, Соловейко в *гаї* 115, Тільки вітер віє, нагинає верби в *гаї* 126 і т. ін., дивись ще ст. 142, 147, 154, 155, 158, 162, 173, 229, 272, 280, 296, 315, 411, 424, 479, 505; В хаті як у *раї* 153, У святому *раї* 185, Ми в *раї* пєкло розвели 480, і т. ін., див. ще 162, 164, 288, 289, 363, 481, 515, 529, 535, 568, Оя у *гаї* погуляю, в *Дунай* скупаюсь 280 (Шевченка цитую за виданням В. Доманицького 1910 р.). Отже, старша, архаїчна форма буде в Стрії. — Але слова на *-ї* дуже рано зазнали на собі сильного впливу слів *ї* основ і стали потроху приймати в місцевому відмінку закінчення *-ю*; так, уже в Збірнику князя

Святослава 1073 р. знаходимо: *кх гнєж*. З бігом часу закінчення *-ю* в *L'* все збільшувалось, і дійшло до того, що в західньоукр. говорах тепер воно панує, а в східньоукр. — часте; так в «Кобзарі» Шевченка маємо не тільки в *гаї*, в *раї*, але також: в *гаю* 1. 65, 129, 316, 470, 559 — в *гаю* 3. 67, 72, 79, 136, в *раю* 93, 129, 145, 464, 471, 479, 532, 546, 577, 580 — в *тім раю* 321, 498, в *бистрім Дунайю*, на *тихому Дунайю* 208. Через це більше поширеною формою буде «в Стрію», але й архаїчна «в Стрії» не буде нелітературною. Див. ще «Рідне Писання» § 76, особливо 4: в *склепї*, але: ось у *цім склепї*.

«Тим більше». «Чи добрий український вислів: *тїмъ болїе*? запитує Ів. Зубенко з Коломиї. Так, це русизм; рос. «*тїмъ болїе*» передаємо: надто, тим паче, поготів, і по *тім*, — так подає академічний «Рос.-укр. словник» 1924 р. т. I. ст. 34. Напр.: Коли щєня не задавив, мене не займе поготів, Глібів. Діти батька мало що й слухають, а нас і поготів, Г. Барвінок 413. А за молодю, а надто ще за вдовою, козаки ордою так і ходять, Шевченко 138.

Яд — отрута (В. Степанів). Слово «яд» — праслово, відоме вже в найперших писаних пам'ятках XI в., так само *шдєкнтѣм*. Поруч із цим словом відоме з XI в. і *ѣдъ*. Говори східньоукр. нерідко знають «яд»; пор. в «Кобзарі» Шевченка: Яд находять в животі 477. В західньоукр. говорах панує «їдъ»; пор. у Франка, «Зіх. Беркут»: Боярин ідовито всмікнувся 44, Ідовитий голос боярина 97. Але сучасна літературна мова словз «яд» не вживає, вживає звичайно «отрута», «отрує». В «Кобзарі» Т. Шевченка слово «отрута» (праслово) часте: Уродила рута, волі нашої отрута 151, Трошки в пляшечці отрути 476 і т. д.

Цєрква (Протоієрей Й. Динько-Никольський с. Крупе). Від гр. *κυριακή* *цєбто oikía* чи *κυριακόν* *цєбто oikíon* «Дім Господній» повстали: германське *Kirche*, англійське *church* і т. ін., так само й давньослов'янське *цркъь* — *цркъь* — *цєркь*, пізніше *цєрковь*. Але, здається, слов'яни позичили собі це слово не з грецької мови, а від германців, що перші принесли християнство до них. Костянтин і Методій, ширячи християнство серед мораван, не змінили деяких християнських термінів, що застали вже на цих землях, а серед них і слово *цркъь*, *цєрковь*, горішньо-німецьке *kirche*. Те саме значення має гр. *ἐκκλησία*, звідки пішли: лат. *ecclesia*, франц. *église*, італ. *chiesa*. В мові польській аж до XVIII ст. вживано слова *cerkiew*, *cerkiewny*; тільки з XV ст. появляється тут *kościół*, *kościelny*. — Теперішня літературна мова вживає тільки форми «цєрква», а не архаїчного «цєрковь», див. «Рідна Мова» ч. 2 ст. 74.

Закінчення родового множини (М. Нєгребєцький, Устріки Долішні). Про ці форми див. «Рідне Писання» §§ 78, 79, 93-96, 112-115, 122-125.

Літературна мова й правопис (А. Мусянович у Варварицях). Ви прислали стільки запитань, що хіба курс української мови дав би відповідь на все. Перечитайте уважно всі числа «Рідної Мови» та «Рідне Писання» — там матимете відповідь. Це звичайна річ, що в основу літера-

турної мови кладеться одна—історично сильна—говірка; так творяться всі літературні мови, не тільки наша. А правопис звичайно застосовується до цієї основної говірки, бо не може брати на увагу цілого говіркового матеріалу, особливо дрібнішого.

Давність форми «ріжний» замість «різний». В книзі: «Богословія Нравоучительная», видрукованій у Почаєві в 1751 р., читаємо: рожныца (ріжниця) к. 26, рожныцы (ріжници) 26, рожнии (ріжні) 15 і т. ін. Так пізно повстає в літературній мові форма «ріжний»! Див. «Рідну Мову» ст. 193—196.

Параліч, паралізувати. «Діло» в ч. 163 за 1933 р. пише за польським: параліж, паралізувати, Великоукраїнська літературна мова знає тільки параліч, паралізувати, паралізований. З гр. *παράλυσις*, лат. *paralysis*, нім. *Paralyse*, польське

paraliż. Рос. і укр. параліч, але не ясно, звідки взялося кінцеве *ч* (треба *з*)

Взагалі ніколи не міняється на «узагалі»; так наказує академічний правопис. «Рідн. Пис.» § 238.

Щойно. Прислівника «щойно» в великоукраїнській літературній мові не вживають; Словник Б. Грінченка не знає цього слова, не подає його й повний «Правописний словник» О. Ізюмова 1931 року. Не вживати виразу «тільки що», бо це з рос. «только-что». «Рос.-укр. словник правничої мови» перекладає рос. «только-что»: допіру, оце зараз.

Підручні книжки для вивчення нашої літературної мови (Дм. Микулин і ін.) подано вище на ст. 150 «Рідної Мови».

№ слів на -ар. Просимо виправити на ст. 350 «Р. М.» друкарське переплутання: в рядку 6 і 7 вгорі викресити слова: паламар, каламар, комисар, семинар. Тут випало два речення.

Огляд праць для вивчення української мови.

Іван Шаровольський: Німецькі позичені слова в українській мові («Записки Київського Інституту Народної Освіти», Київ, 1926 р., т. I, ст. 62—79, 1927 р., т. II ст. 27—44). Словник української мови знає дуже багато чужих слів, що зайшли до нього різного часу й від різних народів (див. мою працю: *Иноземные элементы въ русскомъ языкѣ*, Київ, 1915 р.). На жаль тільки, ми маємо дуже мало праць, присвячених цій надзвичайно важкій ділянці нашого мовознавства, а тому працю фахового знавця історії німецької мови, проф. Київського ІНО Івана Шаровольського доводиться сердечно привітати. Напочатку автор переглядає невеличку літературу про позичання з німецького (П. Єфименко, О. Потєбня, І. Левицький, І. Огієнко і Корбут) і відразу подає цінний «Список німецьких позичених слів в українській мові», щось понад 280 слів (список, на жаль, дуже не повний); коло кожного слова автор докладно зазначає його німецьке джерело, а коли потрібно — й інші джерела, — це найцінніша частина праці Шаровольського. Далі автор розповідає про фонетику (без морфології) німецьких слів в укр. мові, — це коротесечкий нарис, зложений за Корбутом, з багатьма недокладностями. Розділ 5: Хронологія позичених слів, опрацьований тут зовсім самостійно, але не докладно; головний висновок: найбільше нім. слів прийшло до укр. мови (через мову польську) в XV—XVI в. в. І в кінці автор вивчає (дуже коротко) ті історичні умовини (цехи, запровадження магдебурзького права), що сприяли поширенню в нас німецьких слів.

Такі головні недостачі можна запримітити в цій праці. 1) Роля чехів у позичанні німецьких слів і в поширюванні їх далі на схід, до поляків і українців, зовсім не освітлена, а це дуже важливе питання; знаємо, що був і безпосередній чеський вплив на українську літературну мову, а це могло допровадити й до пересадження деяких німецьких слів. 2) Польський вплив у запровадженні німецьких слів до української мови безумовно перебільшений, а то через те, що автор не до-

сліджував глибше долі окремих німецьких слів в укр. мові; напр., досліджуючи історію слова «трапити», показав я (див. «Р. М.» ч. 8 ст. 274), що т. зв. Крехівський Апостол, українська пам'ятка 1560-х років, уживає кореня «траф-», тоді як в мові польській панував ще *tręf-*. 3) Глибший аналіз поодиноких слів показав би авторові, що не всі його слова — то германізми; так, слово «міркувати», на мою думку, не повстало з нім. *merken* (як думають Корбут, *Brückner* і ін.), — це своє слово, ще в XVI ст. визначало «міряти», отже корінь його — «мър-», пор. н. *miar-* (а не *mer-*). 4) Хронологія, що її подає автор для позичення того чи того німецького слова, дуже часто недокладна. Так, автор слово «трапити» відносить до XVI ст., а «міркувати» — до XVIII ст., обидві ці слова дуже часті в Крехівському Апостолі 1560-х років (див. мою монографію: «Українська літературна мова в XVI ст.», 1930 р.), а це показує, що занесені вони до мови нашої ще давніше. 5) Дуже цікавого питання, котрі саме говори німецькі найбільше відбилися на нашій мові, автор зовсім не порушив. 6) Зовсім не порушив автор ще й другого надзвичайно цікавого питання: який рід приймали німецькі йменники в нашій мові, а для цього праця *Mikołaja Rudnickiego: Zmiany rodzaju w rzeczownikach zapożyczonych, na podstawie materiału z języka niemieckiego*, Краків, 1915 р., 94 ст., дала б йому не мало матеріалу й остерегла б його від зовсім ненаукових тверджень, ніби нім. слова міняють своє *e* в укр. мові на *a* (ст. 27). — тут не про цю зміну *e > a* треба говорити, а про рід слова, а згідно з родом повставало й відповідне закінчення. — Працю І. Шаровольського в «*Serbianoslawica*» 1932-1933 р. II кн. 2 ст. 243-247 коротенько переповідає проф. Д. Дорошенко в статті: *Deutsche Elemente im Ukrainischen*, переповідає разом із працею Д. Шелудька: Німецькі елементи в українській мові («Збірник Комісії для дослідження історії української мови», Київ, 1933 р., ст. 1-60). Праці Д. Шелудька, на жаль, ще не вдалося мені побачити. І. Огієнко.

Час поновити передплату на 1934-й рік!

Приєднуйте нам нових Передплатників!

Поширюйте «Рідне Писання»!

Від Редакції й Адміністрації. Різне.

«Фонд Рідної Мови». Дбаючи про належний розвиток української літературної мови, як головної ділянки рідної культури, зложили на «Фонд Рідної Мови»: Інженер Оп. Нестеренко з Варшави 100 зл., свящ. Ол. Чубук-Подільський 10 зл., Осип Марків 5 зл., Др. В. Дичок 5 зл., Полк. Ол. Виговський 4 зл., Ів. Літинський 3 зл., Др. Ол. Воробель 2 зл., Т. Дубицький 2 зл., Учит. М. Дацюк 1 зл., О. Остапчук 1 зл., Теодосія Гоґоц 50 гр., Др. Вол. Виногородський 1·50 зл. А разом — 135 зл.

Усім цим Добродіям Рідної Мови Редакція складає свою сердечну подяку. Тільки при щедрій однодушній допомозі на «Фонд Рідної Мови» широкого нашого громадянства та наших інституцій зможемо створити авторитетний центр для вивчення рідної мови. Продовження цього списку подамо в дванадцятому числі.

Українська еміграція й рідна мова. Перший передплатник «Рідної Мови», Вд. п. інж. Опанас Нестеренко, пересилаючи на «Фонд Рідної Мови» сто зл., просить «Рідну Мову» звернути пильнішу увагу на низький стан знання української мови серед деяких верств нашої еміграції, що часом занадто сильно денационалізується. Водночас із тим інж. Нестеренко закликає всі українські емігрантські інституції й товариства міцно підтримати «Рідну Мову» своїми датками на «Фонд Рідної Мови». Всі дбаймо про культуру своєї літературної мови!

«Бібліотека Рідної Мови», науково-популярний кварталник, видає Проф. Др. Іван Огієнко. Виходить 4 книжки річно, містить більші праці, головню підручники й словники для вивчення української літературної мови. Річна передплата за числа 1—4: в краю 3 зл.; за границею: в Європі 5 зл. (або їх рівновартість іншою валютою: 20 корон чеських, 100 лей румунських, 17 франк. французьких, 3 марки нім., 40 динарів серб.); в Америці 1 долар. Уже вийшли: ч. 1: Вчімося рідної мови, 24 ст.; ч. 2: «Рідне Писання, ч. 1: Український правопис і основи літературної мови», 146 ст. Редакція й Адміністрація: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10, чекове конто П.К.О. 27110.

«Рідне Писання», ч. 1: Український правопис і основи літературної мови, 146 ст. Підручна книжка для школи, а також для вжитку широкого громадянства. Вийшла, яко 2-ге число «Бібліотеки Рідної Мови» й розіслана всім Передплатникам «Рідної Мови». Осіб, що не прислали за неї 1 зл. просимо зробити

це якнайскоріше. Усіх Прихильників Рідної Мови просимо ширити цю книжку поміж нашим громадянством. Виписувати її можна від Адміністрації «Рідної Мови» або від усіх книгарень. Ціна книжки з пересилкою: в краю 1 зл., за границею: в Європі 1·50 зл. (6 корон чеських, 30 лей румунських, 5 фр. французьких, 1 марка німецька), в Америці 30 центів. Оправлена в англійське полотно з золотим тисненням — на 50% дорожче.

«Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних» вийде на початку 1934-го року, як третє число «Бібліотеки Рідної Мови». Словника склав Проф. Др. Іван Огієнко. Книжка вийде на кошти з розпродажу «Рідного Писання», а тому просимо Прихильників Рідної Мови жвавіше ширити поміж громадянством «Рідне Писання», щоб не було задержки в виході «Словника місцевих слів».

Оправа для «Рідної Мови». Уже можна виписувати від Адміністрації «Рідної Мови» мистецьку оправу для 1 річника «Рідної Мови», на чч. 1-12. Оправа з англійського полотна, з золотими написами. Ціна оправі 1 зл., з пересилкою 1·25 зл.

Боржників за «Рідну Мову» сердечно просимо заплатити свій борг якнайскоріше, щоб не було перерви в одержанні журналу.

Передплата міжнародними поштовими значками. Із тих країв, звідки не можна прислати передплату грішми, просимо прислати передплату міжнародними поштовими значками: 15 значків за «Рідну Мову» й 9 значків за «Бібліот. Р. Мови» річно; за «Рідне Писання» 3 значки.

За зміну адреси просимо додавати 30 гр.

Коректорські недогляди. Просимо виправити в «Ріднім Писанні» такі недогляди: має бути: ст. 11 рядок 8 здолу: перстін—перстень і перстень—персня; 12¹⁸ богомолець—богомільця, 12₈ шворень і швірень, 27⁸ облєсний, 28⁹ сінешній, 30₂ ганчар, 31⁷ поштар, 31₁₅ архівар, 32¹⁰ скляр, 39₁₃ подорож, 44⁸ піхов, 44¹⁸ пріра, 49₁₆ полбтен, 57⁸ завтрашній, 57₁₁ справдєшній, 57¹⁰ викреслити слово надприродній, 105⁹ євангелія, 107₂ геєнна.

Нові книжки, надіслані до Редакції. Г. Довгаль: Змагання, поезії, Коломия, 1933, 31 ст. — В. Кархут: Гомін эпоза нас. Нариси з життя звірят. Львів, 1933, 76 ст., ціна 1·50 зл. — Календар-альманах Дніпро на звичайний рік 1934, річник XI, Львів, 1934, ціна 2·50 зл.; цілий дохід на добродійні цілі; видання «Укр. Т-ва допомоги емігрантам з України» у Львові.

ЗМІСТ 11-го ЧИСЛА «РІДНОЇ МОВИ»: П. Кривоносок: Мова немовляти. Г. Львівський: Походження українських слів: 11. Лушпа. І. Огієнко: Ще про давальний відмінок на -ові. В. Виногородський: Літнице — літник та йще дещо. Ф. Коковський: Як змінюються назви наших сіл. О. Івах: Які чужі слова в Америці й Канаді нарід найскоріше присвоює. М. Бабюк: Наша правнична мова. М. Топольницький: З «кутка» на повне світло. Дід Огії: Граматика Малої Лесі: XII. Зміна о, е на і в відкритих складах. Іван Крип'якевич: Мовні статті у львівським «Ділі» 1881-1905 рр. Чистота й правильність української мови, відповідь на запитання наших Читачів. Ів. Огієнко: Огляд праць для вивчення української мови. Від Редакції й Адміністрації. Різне. — Адреса «Рідної Мови»: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1·60; за границею: в Європі 9 зл., в Америці 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажать, дістають «Рідну Мову» від 1, числа.